

OCENE — ZAPISKI — POROČILA — GRADIVO

JOŽEF BOROVIJAK IN ANTON TRSTENJAK

(K medsebojnim stikom)

V medsebojnih stikih slovenskih izobražencev na obeh straneh Mure zavzema pred prvo svetovno vojno posebno važno in vidno mesto Jožef Borovnjak, ki je bil več kot petdeset let župnik na Cankovi (1858, † 19. septembra 1909). Borovnjak je imel od leta 1860 dalje izmed vseh prekmurskih izobražencev najbolj dolgotrajne in tesne stike s slovenskimi izobraženci na Štajerskem. Mnogi so ga obiskali, prosili za razne podatke o narodnostnih in prosvetnih razmerah v Prekmurju in si z njim dopisovali. Tudi sam je rad čez Muro obiskoval slovenske izobražence.

Ko je mladi Franc Kovačič kot bogoslovec v avgustu leta 1893 iz Veržerja obiskal Borovnjaka, je o teh njegovih medsebojnih stikih zapisal:

»Občeval je s pokojnim Raičem, Trstenjakom in Cafom. Tudi profesor A. Trstenjak je bil že pri njem. Celo z rajnim škofom Stepišnikom je bil osebno znan.« Torej je imel stike z obema Trstenjakoma, z Antonom in Davorinom († 1890).¹

Božidar Raič je obiskal Borovnjaka leta 1860.² Anton Trstenjak pa leta 1883, 1903 in še kdaj. O Borovnjakovih stikih s slovenskimi izobraženci poroča Trstenjak takole:

»Odkar je bil Borovnjak župnik na Cankovi, je postala prej neznatna Cankova Slovencem znana Župnija. — — — Te kraje si je ogledal Anton Janežič, sem je romal naš Božidar Raič, da bi se poučil o prekmurskih razmerah; tu se je mudil večkrat dr. Fr. Simonič in še mnogo drugih Slovencev, katere je gostoljubno sprejemal pod svojo streho vedno ljubeznivi cankovski župnik. Kdor je želel kaj izvedeti o Prekmurcih, je pohitel na Cankovo, in vsem je bil Jožef Borovnjak najboljši posredovatelj in poročevalec.«³

Znano je, da so bili pri Borovnjaku na Cankovi tudi Matija Slavič, Franc Gomilšek, Anton Korošec, Janez Kalan in drugi. Borovnjaka je nameraval obiskati tudi književni zgodovinar Karel Glaser. Ko mu je kritika očitala zaradi deleža in mesta, ki ga imajo prekmurski pisatelji v njegovi Zgodovini slovenskega slovstva, je leta 1898 povedal v pojasnilo to-le:

»Da bi se temeljiteje poučil o slovstvu ogrskih Slovencev, sem ukrenil že pred leti, jedne počitnice porabiti v ta namen, da se napotim mej nje. V počitnicah 1896 so me razmere, katerih nisem mogel izpremeniti, držale na Primorskem, v počitnicah lanskega leta (= torej leta 1897) sem prišel do ogrsko-slovenske meje, a zdravstveno stanje me je privedlo v bolnišnico v Gradec.

¹ Fr. Kovačič Spomini na Prekmursko. 1893, str. 89, 92. Rokopis. Visokosolska in štud. knjižnica v Mariboru. Ms 152. — ČZN n. v. 6, 1970, 321—352.

² B. Raič, Črtice o Prekmurcih in o njihovem govoru. NKLMŠ za 1868, str. 54—55. Navajam: Raič, Črtice.

³ A. Trstenjak, Jožef Borovnjak. LZ 1910, str. 158—159. Navajam: Trstenjak, Borovnjak.

Pismo občevanje od ondod s starino ogrskih Slovencev, z dekanom Borovnjakom v Cankovi in njegova skromnost je prouzročila, da je oddelek o ogrskih Slovencev prišel v prilogo in ne spredaj v besedilo, kakor sem namerjal iz početka.⁴

Torej je Glaser pisal Borovnjaku celo iz bolnice v Gradcu.

Taki osebni in pismeni stiki slovenskih izobražencev z Borovnjakom so trajali pol stoletja (1860—1909). Koliko pisem — važnih glede medsebojnih kulturnih stikov — so z njim v tem času izmenjali! Od tega je zelo malo ohranjenega. O dveh ohranjenih pismih Božidarja Raiča Borovnjaku je Kronika že spregovorila.⁵

Prav posebno iskreni in prijateljski so bili Borovnjakovi stiki z Antonom Trstenjakom. Ta je prvič obiskal Borovnjaka avgusta leta 1885. Prišel je k njemu s priporočilom Božidarja Raiča. O tem obisku pripoveduje Trstenjak leta 1903 sledeče:

»Krenil sem naravnost k župniku ter sem ostal pri njem nekaj dni. Borovnjak, ki še danes živi (= to je: leta 1905), sprejel me je bratski, in ko sem mu pokazal priporočilni listek od Božidarja Raiča, stisnil me je na srce in me peljal v zgornje sobe župnišča. Tu sva sedela mnogo ur. On mi je pripovedoval, jaz pa sem poslušal in pridno zapisoval, da se ne bi kaj pozabilo. Govorila sva o književnosti naši in prekmurski. Borovnjak se je zanimal za ljubljanskega župana, za deželni zbor kranjski. Oba sva se močno veselila, da napreduje Slovenstvo in da bode naša stvar naposled vendarle zmagala. Pri mizi sva sedela sama, vrata so bila dobro zaprta, kar se mi je sprva sicer čudno zdelo, ali pozneje sem se uveril, da je to na Ogrskem neobhodno potrebno. Pogovarjala sva se o tem, kako bi bilo potrebno, da bi se v književnosti bolje združili, in zdajci ustane Borovnjak, oči se mu v radosti zasvetijo in uzdigne čašico govoreč: »Bog živi Raiča, kateri je nas ogrske Slovence obiskal pred Vami, Bog živi slovensko književno vzajemnost!« Ker sem bil jedini poslušalec, zahvalil sem se na zdravici, in Borovnjak je dejal: »Rad bi videl belo Ljubljano; kadar se vrnete tja, pozdravite, mi vse Slovence.«⁶

Gotovo sta govorila tudi o proslavi Miklošičeve sedemdesetletnice, ki je bila naslednji mesec, 2. septembra 1885 v Ljutomeru, katere se je udeležil kot zastopnik »ogrskih Slovencev« beltinski župnik Marko Žižek.⁷ Borovnjak, ki je tudi bil v odboru za proslavitev te sedemdesetletnice, se te proslave ni mogel osebno udeležiti. Zato je iz Radgone poslal v Ljutomer brzojavko, ki se glasi: »Radgona. — Obžalujem, da ne morem biti navzoč. Slava Miklošiču! Srčni pozdrav vsem zbranim! Borovenjak, župnik.«⁸ Pomota v njegovem imenu je mogla nastati ali pri branju brzojavke ali pri njeni objavi v tisku.

Iz dopisovanja med Borovnjakom in Trstenjakom je v Trstenjakovi zapuščini ohranjeno s svinčnikom napisano Borovnjakovo poročilo o prekmurskih pisateljih. Dne 6. septembra 1902 se je Trstenjak z dopisom obrnil na mestnega župnika in naddekana v Radgoni, Franca Pintariča s prošnjo, da bi Pin-

⁴ SN XXXI/1898, št. 87.

⁵ Kronika 19, str. 39—45.

⁶ A. Trstenjak, Slovenci na Ogrskem. Rokopis. NUK, stari fond št. 192. Poglavje: II. Potopisne črtice, str. 25—26.

⁷ SN XVI/1885, 7. sept.; Novine XXII/1935, št. 51, str. 2; Dialogi 1970, str. 554.

⁸ SN XVI/1885, št. 206, str. 1.

tarič stopil v stik z Borovnjakom, ki naj bi Trstenjaku ustregel z naprošenimi podatki o prekmurskih pisateljih. Borovnjak je napisal štiri strani obsegajoče poročilo, ga oddal Pintariču, ta pa ga je s spremnim pismom, ki je tudi ohranjeno, poslal Trstenjaku v Ljubljano dne 24. okt. 1902. Pintarič je na prvi strani Borovnjakovega rokopisa dodal v sredini v dopolnilo svoj stavek.⁹

Borovnjakovo poročilo — s knjižnimi in hrvaškimi oblikami — o prekmurskih pisateljih se glasi:

»Na Ogrskem tako imenovani prekmurski Slovenci živijo od starodavnih časov. Narodnost i slovstvo so jedino duhovni katoliški i protestanski gojili in branili v — šoli in cirkvah. V starom vremeni je bramba bila lahka. Magyari ne so delali napoto — ne so se strašili za svojo narodnost in jezik, a u novem času brez smilenja magyazirajo u vseh šolah.

(*Pintaričev dodatek*: »slovenski otroki se morajo ni samo katekizem, temoč vse predmete u magjarskem jeziku učiti, škofje pa z vlado držijo in vlečejo.«)

Tukajšni domorodci in rodolubi duhovni starejši in mlajši so po imeni sledeči: Mikloš Küzmič, župnik benediški — vice-archidiaconus, pisao je katekizem, biblio, Evangelium, knjige molitvene etc. Pokopan je tam okol leta 1802. Epitaphion: Hic jaceo terrae cinis — vitae meae nam est finis — sexaginta octo lustris — vixi mundo quam inanis — In alšó Slaveča natus — Küzmič cognominatus In Ivanoc denatus. O Maria! Mi solamen esto mihi e (= et) tamen ut lever a pöenis. Amen. Bil je verus propheta, jegov spomin još živi pri narodu. — Jožef Kosič, župnik pri gornjem Siniku pisatelj, mož originalen. Med lustvo pošiljal brošure, saljive (= šaljive) narodne povesti danajke pesme, Obrisan sloven, ogrsko zgodovino poslovenil etc. Umro je tam okol leta 1860 vrli slovenec v blagom je spominu. — Marko Žižek (Siseki) župnik Belotinski. Pisatelj. V magjarske novice je rad pisao in tako je brano pravico cirkveno in narodovo. Društvo sv. Mohora je razširjavo vsvoji fari z-dušom telom, kako se kaže sad još danes njegovih trudov. Truden na telu in duhu šo je na pokoj in vsombathlyu je umro ne pozabljivi sobrat. Anno 1884.

Zemlič Stefan župnik gornja Lendavi. Kratki čas je španüvao v doljem Siniki — povsod pastor bonus, in narodnjak slovenski. Izvrsten concionator, pisatelj — za dom. Stalen ud mohorski in razširitel slovenske ludske literature, uljuden, miren, na cirkvenom polju učen, vrli theologus. Kratki čas bolehal — umro leta 1888. ibidem. Mlajši jošče živoči duhovni gospodje narodni, domoljubni, buditelji v šoli in cirkvi jeso: Jos. Borovnjak župnik častni dekan na Cankovi pastiruje ab Anno 1858. Ordiniran 1851 zlatomešnik anno 1901. — Kaplan v Turnišču — v Črenslavci — Sv. Juri. Uže 1862 si naročio Slovenski prijatelj in druge knige in liste iz Lublane Maribora. Prvi je bil, ki je svojim sobratom so (= šo = šel) naprej in kazao pot do slovenske literature in jezika književnega. Prijatela, Duhovnoga pastira, Gospodara — Naš dom — Mir, na vso moč razširjava Mohora že od mladih lejt. Za šolo za dom, cirkve je pisao knige, predstavlaao potrebne pisave iz magjarsčine — pesme, govore. Zdaj je bio tukaj g. Simonič Bibliotekar u Beču, ki je popisao knige šolske. Je bio uvek buditelj za mlajše sobrate. Še živi delaven in vesel med veselimi, hoče živeti, da doseže očeta lejt 102. — Rodjen pri sv. Benediktu 1826. febr. 9.

Dor Francz Ivanoci župnik tišinski. Dekan in nevstrašeni narodnjak. Slovenski pisatelj. Možato se je postavil na lastne svoje noge — prestavil magjarske šolske knige. Katekizem mali i veliki — bibliške za velike i male šolare — veronauk. Z kaplanom Kleklom slovensko učita — za volo toga sta panslavista. Učitelje in uradniki vse je razburjeno kakor lovski psi hodijo. Derčejo, tožijo, da sam biskup nezna kaj začeti.«

Temu Borovnjakovemu poročilu o prekmurskih pisateljih je radgonski naddekan Fran Pintarič priložil svoj pismo, ki se glasi:

⁹ NUK, stari fond št. 192. — 10. SBL I, str. 597.

»Velečastiti gospod!

Na Vaše cenjeno pismo 6. septembra t.l. šte. 158 tole: še le pred par dni sem imel priložnost, z g. Jožefom Borovnjakom govoriti, sem mu prebral Vaš listek, pa mi je rekel, da bo sam z lastno roko to, kar je najimetičnejše, napisal, da Vam poslati zamorem. Ako pa nebi ktero besedo zastopili, pišite mi, jaz Vam rad vse pojasnim.

Zvun od g. Borovnjaka navedenih so tudi mladi ogerski duhovniki, kateri so za narodno reč prav navdušeno zavzeti n. pr. neki Klekl, duhovnik 4 ali 5 let, potem pa rojak tega, ki je letos primiciral, je enako zavzet za svoj ogerski slovenski narod. Za zdaj z bogom, se Vam priporočam prav uljudno ter vas presrečno pozdravljam

Radgona dne 24/10 902.

udani

Franc Pintarič

mestni župnik in naddekan.

Nekaj pripomb k Borovnjakovemu precej površnemu poročilu in Pintaričevemu spremnemu pismu.

Borovnjak pravi, da je bil Mikloš Küzmič pokopan »tam okol leta 1802«. [Tudi Janko Slebinger ni bil popolnoma na jasnem, kdaj je Mikloš Küzmič umrl, pravi namreč: »umrl 11. aprila (sept?) 1804 pri Sv. Benediktu v Kančovcih.«]¹⁰ Mikloš je umrl 11. aprila 1804.¹¹

Borovnjak navaja tudi Miklošev nagrobni napis, precej skrajšan in nekoliko izpremenjen. Glasi se tako-le:

Hic iaceo terrae cinis,
Vitae meae nam est finis,
Sexaginta septem annis,
Vixi mundo quam inanis,
Praedicavi octo lustris,
O maneat me in astris,
Reposita merces iustis,
E Jesu mei meritis,
In Alsó-Szlavecsa natus,
Nicolaus baptisatus,

Et Küzmits cognominatus,
In Ivanótz tum denatus,
Deus erat adiuvamen,
Mihi Maria solamen,
Angelus custos levamen,
Erat mihi et tutamen,
Iusti iudicis tentamen,
Iam subivi et examen,
Lector ora pro me Numen,
Ut laever a poenis. Amen.

Ta nagrobni napis je prvi objavil madžarski slavist János Melich leta 1902. Poslal mu ga je takratni župnik pri Sv. Benediktu — Sándor Mazaly (Mazalin),¹² Ivan Camplin ga je prevedel takole:

Tukaj ležim kot prah zemlje,
žitek namreč moj končan je.
Živel sedeminšestdeset let,
okusil malo sem ta svet.
Let štirideset pridige:
nad zvezdami naj čaka me
plačilo za pravičnike,
ki Jezus ga zaslužil je.

v Ivanovcih se prerodil:
svéto ime Miklavž dobil.
Bog me podpiral je,
Marija bila upanje,
angel varuh olajšanje
in v boju budno várovanje.
Pravičnega Sodnika že
prestal sem vse izprašanje —

¹¹ Gy. Géfin, A szombathelyi egyházmegye története. III. kötet. Szombathely 1935, str. 234. Navajam: Géfin III.

¹² J. Melich, A magyarországi vend (szlovén) nyelvű irodalom bibliográfiája. Magyar könyvszemle. Budapest 1902, str. 435—436.

Na Dolnji Slaveči sem bil
kot Küzmič svetu se rodil,

Moli, kdor čitaš vrste te,
naj Bog očisti kazni me. Amen.¹³

Borovnjak omenja izmed sedmih knjig Mikloša Küzmiča le štiri, prav tako na kratko tudi nekatera Košičeva dela. »Obrisani sloven« je Zobrisani Sloven i Slovenka med Mürov i Rábov; poslovenjena ogrska zgodovina pa Zgodbe vgerskoga králestva iz leta 1848. Košič tudi ni umrl »okol leta 1860«, ampak 26. decembra 1867.¹⁴ Marko Žižek je v madžarskih člankih branil med drugim tudi narodnostne pravice prekmurskih Slovencev. Ni pa umrl leta 1884, kot je menil Borovnjak, ampak 4. maja 1890.¹⁵ Zemlič je umrl 10. novembra 1891.¹⁶ Borovnjakov oče Štefan je še dočkal sinove zlate maše leta 1901.¹⁷ Razen tiskov, ki jih Borovnjak navaja v tem poročilu, je dobival še — kot poročila Kovačič — Domoljuba, Rodoljuba in Rimskega katolika.¹⁸ Bil je tudi nekaj časa naročen na izdaje Matice slovenske. Tudi o sebi je Borovnjak v sicer kratkih in zgoščenih stavkih zelo mnogo povedal: najvažnejše, da je bil on tisti, ki je v Prekmurju »svojim sobratom šo naprej in kazao pot do slovenske literature in jezika književnega«. Pol stoletja jih je — in po njih ljudstvo — tako usmerjal in navezoval na slovensko kulturo in matično domovino.

Nad vse tehtne in važne so Borovnjakove besede na koncu njegovega poročila, ko govori o dr. Francu Ivanocyju in njegovem kaplanu Jožefu Kleklu starejšem, o njunem pogumnem in neustrašenem delu za ohranitev slovenske narodnosti v njunem delokrogu, — pri verouku —, in v krajini med Muro in Rabo tudi z izdajanjem tiska v prekmurskem narečju kar velja posebno za dr. Ivanocyja. Madžari so mu zelo zamerili to njegovo skrb za prekmurski slovenski tisk. V svoji tišinski kroniki je leta 1899 zapisal: »Prav tako so (namreč Madžari) videli veleizdajo tudi v tem — — —, da sem skrbel primerno našim bednim razmeram za knjige v domačem narečju.«¹⁹ Tu dr. Ivanocy misli na Malo biblio s kejpami za I.—II. razred (1. natis 1897, 2. natis 1898) in za III.—IV. razred (1898), ki jo je prevedel turniški kaplan Peter Kolar iz madžarščine. Madžarom je dal ta takrat najboljši veroučni učbenik József Gereley in dr. Ivanocyju je uspelo, da je bila ta biblija uvedena kot obvezna veroučna knjiga v vse slovenske šole v dekanijah Murska Sobota, Dolnja Lendava in Monošter. S tem obveznim poučevanjem verouka v slovenščini je bila obenem preprečena madžarizacija pri verouku.²⁰ To pa je Madžare zelo vznemirilo.

Anton Trstenjak je nekatere dele tega Borovnjakovega poročila o prekmurskih pisateljih vzel skoraj dobesedno v svoj obširni rokopis Slovenci na Ogrskem, tako npr. začetek, kjer Borovnjak govori o deležu prekmurske duhovščine obeh ver pri gojitvi domačega slovstva in o madžarizaciji v novejšem času v šolah; in prevzel je tudi konec o dr. Ivanocyju in njegovem kaplanu.

¹³ Iv. Zelko, Mikloš Küzmič. Prekmurska knjižnica 1. Sobota 1937, str. 8.

¹⁴ Géfin III, str. 208.

¹⁵ Géfin III, str. 408.

¹⁶ Géfin III, str. 467.

¹⁷ Géfin III, str. 48.

¹⁸ Kovačič, Spomini, str. 92.

¹⁹ Fr. Ivanocy Adatok a csendlaki plébánia történetéhez. Podatki k zgodovini tišinske župnije. Prevedel J. Smej, str. 178. Navajam: Ivanocy, Podatki.

²⁰ Ivanocy, Podatki, str. 160. Körlevek (škofijske okrožnice) 1897, št. XI, str. 3. Dialogi 1970, str. 466—467. Körlevek 1897, št. IX, str. 6.

Končne misli Borovnjakovega poročila pa bogato dopolnjuje radgonski naddekan Franc Pintarič v svojem spremnem pismu, ko pravi, da so še tudi drugi »mladi ogerski duhovniki, kateri so za narodno reč prav navdušeno zavzeti«, ter imenuje Klekla in njegovega rojaka, ki da je imel leta 1902 novo mašo. Bila sta to oba Klekla: Jožef Klekl starejši, ki je bil posvečen v mašnika leta 1897 in je bil leta 1902 res že pet let duhovnik in ves ta čas kaplan pri dr. Ivanocyju. »Enako zavzet za svoj ogerski slovenski narod« je bil tudi njegov bratranec Jožef Klekl mlajši, ki je leta 1902 res primiciral. Oba sta bila Ivanocyjeva učenca s Krajne. Med temi navdušenimi duhovniki za narodno stvar sta bila tudi Ivan Baša in Jožef Sakovič. Ravno leta 1902 sta morala Klekl starejši in Ivan Baša iti na službovanje zunaj Prekmurja, ker so njuni birmanci tega leta pri skušnji pred škofom odgovarjali v slovenskem jeziku.²¹ V to skupino narodno zavednih duhovnikov so kmalu nato vstopili tudi drugi mlajši, kot npr. dr. Franc Rogač, dr. Mirko Lenaršič, Štefan Kühar starejši, Jožef Baša-Miroslav, Štefan Kühar mlajši in Rudolf Kühar.²²

Ti važni podatki cankovskega Borovnjaka in radgonskega Pintariča o delu Mikloša Küzmiča, Košiča, Zemliča, Borovnjaka, dr. Ivanocyja in nekaterih mladih duhovnikov za narodno zavest in pravice prekmurskih Slovencev zdaj končno — skoraj po sedemdesetih letih — le prihajajo na dan. Ob njih je še bolj čutiti, v kako hudem nasprotju z resnico so trditve, ki so se pojavile šele v zadnjih letih, da namreč »na začetku dvajsetega stoletja ga ni bilo v Prekmurju intelektualca, ki se ne bi imel za Madžara«, da je ta duhovščina bila le skupina »majhnih, nerazgledanih in neznačajnih ljudi, ki razvoju niso bili dorasli«,²³ in da je bil tisk, ki so ga začeli dr. Ivanocy in njegov krog Prekmurcem izdajati v narečju, »prej pot k raznarodovanju, kot njihovemu prebujanju«. ²⁴ V tistih najtežjih letih madžarizacije v Prekmurju — tudi iz Borovnjakovega poročila Trstenjaku in iz Pintaričevega pisma se to vidi — se je dr. Ivanocy s svojim nesebičnim delom in trpljenjem skupaj s svojimi mladimi zavednimi duhovniki izkazal kot zelo razgledan, neustrašen in značajan človek pri obrambi narodnostnih pravic Slovencev med Muro in Rabo.

Iz Pintaričevega pisma tudi vidimo, da je Trstenjak leta 1902 poiskal osebno zvezo, gotovo zaradi varnosti, preko radgonskega slovenskega izobraženca, da je ta obvestil Borovnjaka, kakšnih podatkov si želi Trstenjak od njega. V Radgoni so v drugi polovici prejšnjega stoletja in še v tem stoletju do prve svetovne vojne delovali tudi narodno zavedni slovenski duhovniki, ki so se obenem zanimali za narodnostne razmere v krajini med Muro in Rabo in tudi v našem tisku od časa do časa o tem poročali. Tako so v tem oziru bili prekmurskim narodno zavednim duhovnikom v oporo. Taki so bili radgonski kaplani Jakob Gomilšak (1867—1876),²⁵ Anton Muršec (1876—1885), Franc Hecl (1880—1890) in Franc Šegula (1890—1901). Vsi ti kaplani so bili za časa svojega bivanja v Radgoni nadpoverjeniki mohorjanov iz Prekmurja. V tem času so

²¹ Ivanocy, Podatki, str. 215. Novine XXI/1934, št. 4, str. 1.

²² Dialogi 1970, str. 556—561, 563.

²³ M. Kranjec, Rdeči gardist. III. knjiga. Murska Sobota 1967, str. 664—665. In na ovitku Rdeči gardist I. knjiga.

²⁴ V. Siftar, Dialogi 1970, str. 289.

²⁵ SBL I, str. 231.

imeli tudi narodno zavednega župnika v osebi Franca Pintariča, ki je bil rojen 16. septembra 1833 v Središču ob Dravi. [V mašnika je bil posvečen leta 1858.] Dne 1. septembra 1879 je postal župnik in dekan v Radgoni, naslednje leto pa naddekan okrožja. Umrl je v Radgoni 10. julija 1916.²⁶ Iz njegovega pisma Trstenjaku leta 1902 razbiramo, da je zelo dobro poznal narodnostne razmere med prekmurskimi Slovenci in vedel za delovanje narodno zavednih duhovnikov.

Da so takšni narodno zavedni duhovniki bivali v Radgoni, so dobro vedeli tisti slovenski izobraženci, ki so mislili obiskati Prekmurje in se osebno seznaniti z ondotnimi narodnostnimi, kulturnimi in političnimi razmerami. Navadno so za to pripotovali preko Radgone in se tu v župnišču tudi radi ustavili, da so dobili primerne napotke. Tako sta leta 1860 prišla tod iz Maribora v Prekmurje Božidar Raič in njegov spremljevalec, ki ga Raič imenuje le s črko »L.«.²⁷ Bil je to Viktor Lipež, takrat suplent na mariborski gimnaziji.²⁸ Avgusta leta 1883 je prispel po isti poti v Prekmurje Anton Trstenjak, leta 1897 pa Karel Glaser, najbrž je v Radgoni zbolel in je zato odšel v bolnico v Gradec. Leta 1902 je prišel iz Radgone k Borovnjaku Franc Simonič, ki je pri njem zbral bibliografske podatke prekmurskih knjig za svojo Slovensko bibliografijo, ki jo je Slovenska matica izdala v letih 1903–1905. Leta 1905 je prišel iz Ljubljane preko Radgone na Cankovo in Tišino Janez Kalan.²⁹ Seveda so si nekateri izbrali tudi kakšno drugo pot v Prekmurje, npr. preko Veržeja (Kovačič — 1893) ali Murskega Središča (A. Trstenjak — 1903), toda najrajši in najpogostejše preko Radgone. Ta pot se jim je zdela varnejša, manj pozornost zbujajoča, ker so bili Madžarom obiski slovenskih izobražencev v Prekmurju zelo neljubi, češ da so »trosili panslavizem« med prekmurskimi Slovenci.

Trstenjak je Borovnjaka zelo cenil in ugotovil, da s svojimi obiski ugodno vpliva nanj. Pridobil ga je tudi za sodelovanje pri Hribar-Tavčarjevem *Slovanu*. O teh osebnih stikih z Borovnjakom je leta 1910, že po Borovnjakovi smrti, zapisal:

»Kadar sem se pokazal na Cankovi, ali je bilo podnevi ali pozno ponoči, sprejel me je Borovnjak ljubeznivo in dolgo čez polnoč sva sedela pri mizi in se pogovarjala. To medsebojno občevanje je vplivalo nanj blagodejno, krepilo ga je v veri, da bo slovenska stvar tod zmagala.«³⁰

To, da se je Borovnjak pol stoletja trudil, da bi svoje sobrate navezal na slovensko kulturno jedro s slovenskim periodičnim tiskom, vernike pa z morhorjevimi knjigami, najzgovorneje priča o njegovi močni in neomajni slovenski narodni zavesti. O tej je Trstenjak zapisal tole:

Borovnjak je bil odločen narodnjak in svoje narodnosti ni nikdar tajil. To je na Ogrskem mnogo, kjer je priznana samo madžarska narodnost. Bil sem sam priča, kako je v družbi politično merodajnih madžarskih veljakov iz Zelenze stolice toplo poudarjal in zagovarjal narodne pravice ogrskih Slovencev.³¹

²⁶ Dopis šk. ordinariata v Gradcu z dne 20. okt. 1970.

²⁷ Raič, Črtice, str. 53, 58.

²⁸ ČZN 6. (XLI)/1970, str. 84, 89.

²⁹ S XXXIII/1905, št. 236, str. 3.

³⁰ Trstenjak, Borovnjak, str. 159.

³¹ Trstenjak, Borovnjak, str. 160.

Čeprav je Trstenjak dobro poznal Borovnjakovo delo, posebno kot nabožnega pisatelja, zelo pravilno ocenjuje njegovo delo, ko piše:

»Važnost Borovnjakovega delovanja je bolj kulturna. Vnemal je svoje tovariše, osobito mlajše duhovnike, da bi bili verni svojemu materinemu jeziku. Sam je stal vedno kot skala in se ni nikoli premaknil od svojega prepričanja, če tudi so se zaganjali vanj z vso besnostjo strastni Madžari. V današnjih političnih razmerah na Ogrskem so taki možje edina opora. A največjega priznanja in hvaležnega spoštovanja dolžni smo mu za to, da se je potezal za naš slovenski pravopis. Borovnjak je zagovarjal misel, da se je ogrskim Slovencem v pisavi približevati književnemu jeziku slovenskemu, in se naposled z nami združiti. Kar je mogel, je storil v tem oziru.«³²

Leta 1915 je Jožef Klekl starejši končno tudi dosegel, da je prekmurski katoliški tisk sprejel slovenski črkopis.

Ivan Skafar
Radlje ob Dravi

H KRITIKAM PRAVOPISA, PRAVOREČJA IN OBLIKOSLOVJA V SSKJ

V nadaljevanju kritike obravnava Toporišič pravorečne probleme.¹ Ta del kritike je manj odklonilen kot pravopisni. Glavni njegov očitek velja pravzaprav odsotnosti osnovnih pravorečnih določitev. Slovar namreč ne daje osnovnih pravorečnih pravil, ampak samo posebnosti, ki so vezane na posamezne besede. Tu spet nastopi problem, ki se je pojavil že pri pravopisu, ali spadajo v slovar tega tipa vsa pravila ali mora uporabnik slovarja najosnovnejše stvari poznati oziroma si jih poiskati v slovnici. Za prakso je seveda jasno, da mora uporabnik najosnovnejše znanje slovenščine že imeti, saj v nasprotnem primeru enojezičnega slovarja ne more uporabljati. Če npr. ne ve, kot suponira Toporišič, kako se prebere črka *a*, potem seveda tudi ne bo znal prebrati tistega stavka, kjer bo opis tega branja. Teoretično vzeto se je tu težje odločiti, čeprav je treba spet opozoriti, da slovarji tega tipa, kot je SSKJ, takih podatkov navadno nimajo. Vedno smo bili tudi navajeni misliti, da za

³² Trstenjak, Borovnjak, str. 160.

¹ Glej SRL 19, 1971, str. 222—229. Na prvi del Toporišičeve kritike sem odgovarjal pod istim naslovom v SRL 19, 1971, str. 435—462. — Črkarska pravda, ki jo je sprožila revija Avto, ko je začela pisati imena avtomobilov tako kot v hrvaški izdaji, in o katere začetku sem poročal v SRL 19, 1971, str. 446, op. 48a, se je medtem nadaljevala in končala s ponovno uvedbo originalne pisave za znamke avtomobilov. Prim. še Avto št. 15, 21. jul. 1971, in št. 16, 4. avg. 1971 (v št. 16 je objavljena anketa in v njej je objavljen tudi neavtoriziran pogovor s prof. Bajcem in sodelavci z Inštituta za slovenski jezik SAZU, med katerimi sem bil tudi jaz — toda ta pogovor je zelo netočno reproduciran, večkrat so povezani iztrgani stavki ali besede od različnih ljudi in izgovorjeni v drugačnih zvezah, zaradi česar je prišlo do številnih napak, nekatere stvari pa so tudi dodane). Nato se je prenesla polemika v Delo, kjer sta nastopila J. Dular kot zagovornik fonetične pisave (31. jul. 1971, 14. avg. 1971, 28. avg. 1971) ter S. Jarc kot njen nasprotnik (7. avg. 1971, 21. avg. 1971). Kako je do te reforme in njenega propada prišlo, je pojasnil jezikovni urednik revije Avto A. Papler v Delu 11. sept. 1971. Proti fonetični pisavi avtomobilskih znamk se je pozneje izjavil tudi še J. Gradišnik v TT 8. dec. 1971.